

ברש, אפרים (1892-1943)

(Efraim Barasz). מזכיר כללי של הקהילה היהודית בביליסטוק ויושב-ראש היודנרט בגטו ביאליסטוק. ב' נולד בעיר וולקוויסק (Volkovysk) שבמחוז ביאליסטוק למשפחה אמידה ומיוחסת, קיבל השכלה יהודית וכללית, למד בגרמיה וקיבל שם תואר מהנדס. מנעוריו השתייך ב' לתנועה הציונית. במלחמת-העולם הראשונה שהה עם משפחתו ברוסיה, ובתום המלחמה שב לוולקוויסק, היה איש עסקים, פעיל במוסדות יהודיים רבים וראש ההסתדרות הציונית במקום. בשנת 1934 עבר ב' לביאליסטוק, המשיך בה בפעילותו הציבורית כציוני והצטיין בתפקידו כמנהל הקהילה בביאליסטוק ביוזמתו ובכושרו הארגוני. בשנות ה-30 הראשונות ביקר ב' בארץ-ישראל במגמה להכין את עליית משפחתו לארץ. את בכורו שלח ללמוד באוניברסיטה העברית והלה התגייס בעת המלחמה לצבא הבריטי והיא מראשוני הטייסים היהודים.

בסוף יוני 1941, לאחר כיבוש ביאליסטוק בידי הגרמנים, הוטל על הרב גדליהו רוזנמן להיות ראש היודנרט, אך למעשה עמד ב' סגנו בראש היודנרט הראשון וכן בראש היודנרט השני, שהורכב כחודש אחרי הקמתו של הראשון. ביודנרט בביאליסטוק היה מספר ניכר של חברים שגם לפני-כן מילאו תפקידים מרכזיים בחיי הקהילה המאורגנים.

ב-31 ביולי 1941 הוקם בביאליסטוק הגטו ובו חיו כ-35,000 יהודים. ביאליסטוק נכללה מבחינה מינהלית במחוז נפרד, שצורף לפרוסיה המזרחית. בסתיו 1942 נערך מסע גירושים וחסול הגטאות באיזור ביאליסטוק, אך הגטו בביאליסטוק לא נפגע. ב' ידע על רציחת המוני יהודים בידי האינצגרופן, על הגירושים ועל השמדת ישובי היהודים, אך סבר שעבודה, כדבריו, היא 'תריס בפני הפורענויות' ו'מרכז פעולתנו שיש בה כדי להצילנו – הוא התעשייה המתפתחת מאוד'. מתוך נאמנות לקונצפציה שיש להציל את הגטו באמצעות העבודה, ואם לא ניתן להציל את כולם – יש להציל בדרך זו לפחות חלק מהיהודים, שקד ב' על רתימת תושבי הגטו למאמץ העבודה, הזהיר בתוקף ממעשי חבלה בייצור ואף נטל חלק בגירוש החלקי מהגטו בפברואר 1943, שבמהלכו נעקרו ונרצחו במקום כ-9,000-10,000 נפש. עם זאת היו לב' גם קשרים הדוקים עם המחתרת בגטו ביאליסטוק, וזמן מה פעל בתיאום עם מרכזי טננבוים (תמרוף), לימים מפקד ה'ארגון היהודי הלוחם' וההתקוממות בגטו ביאליסטוק, וזכה באימונו, סייע לקיבוץ החלוצי שהתמקם בביאליסטוק, העמיד לרשות המחתרת מעבדות ומומחים לייצור נשק ומסר כספים שנועדו ל'ארגון היהודים הלוחם' בורשה. אך סמוך לפרוץ המרד החריפו היחסים בין ב' למחתרת והגיעו לידי קרע גמור.

ב' האמין, באמצעות קשריו עם הגרמנים בעלי תפקידים, כי הממונים על המינהל והמשטרה הגרמנית בביאליסטוק מעוניינת בשמירה על קיומו של הגטו העובד, וסבר שיצליח למנוע את חיסולו המוחלט של הגטו, ולמנוע הכחדה מוחלטת של היהודים.

ב- 16 באוגוסט 1943 התחיל השלב הסופי של חיסול הגטו בביאליסטוק ובעקבותיו פרץ המרד בגטו. בימים 21-27 באוגוסט שולחו כ- 25,000 יהודים בחמש רכבות למחנה ההשמדה בטרבלינקה. כמה מאות יהודים, ובתוכם ב', הרב רוזנמן ואנשי היודנרט, הופרדו משאר היהודים והועברו ל'גטו קטן' שנקבע באחד מרחובות הגטו. בספטמבר הוצאו יהודי ה'גטו הקטן', ובהם ב', אשתו וחברי היודנרט, ושולחו למחנה הריכוז במידנק. משם הועברו כנראה אחרוני יהודי ביאליסטוק למחנה פוניאטובה ובנובמבר 1943 נרצחו אסיריו היהודים. אין יודעים אימתי ובאילו נסיבות בא קיצו של ב'.